

ГРАВЮРА (франц. gravure, від graver — вирізати, висікати) — вид графіки, у якому зображення є друкованим відбитком на папері чи подібному до нього матеріалі з дошки (форми), на якій попередньо вирізьблено малюнок; друкований відбиток, отриманий шляхом відтворення авторського кліше. Г. з'явилися наприкінці 6 ст. у Китаї, перша датована Г. відноситься до 868. Поширення Г. у Зх. Європі припадає на 14 ст., в Україні — на поч. 16 ст. За технікою виконання Г. поділяються на опуклі (високий друк) і заглиблені (глибокий друк). В опуклій Г. зображення виступає на друкар. формі (дереві або лінолеумі — [ліногравюра](#)) рельєфно, а у заглибленій (на металі) — врізаним у форму. У заглибленій Г. малюнок виконується вручну сталевим різцем (різцева Г.) або травленням кислотами (офорт, акватинта, мецо-тинто, м'який лак, олівцева манера, резерваж та ін.). Окремий вид Г. — літографія (плоский друк) із використанням вапнякового каменю, цинкових чи алюмінієвих листів, на яких спец. жирною тушшю малюється зображення і після оброблення таких форм розчинами азот. або фосфор. кислот і покриття їх фарбою робиться відбиток на папері. За призначенням Г. поділяють на станкові ([естамп](#)) і книжкові (для ілюстрування тексту). Г. бувають оригінальними і репродукційними. Оригінальною називають Г., яку виконав гравер від створення малюнка, виготовлення друкар. форми і здійснення з неї відбитка. Репродукційна Г. (з'явилася у Європі на зламі 15–16 ст.) відтворює на папері переважно твори живопису видат. митців. Серед ушлякованих зарубіж. граверів — А. Дюрер (Німеччина), А. Мантенья (Італія), В. Гогарт (Велика Британія), Х. Рембрандт (Голландія), Ф. Ґойя (Іспанія), О. Дом'є (Франція), К. Гокусаї (Японія), В. Фаворський (Росія).

Появу Г. в Україні можна віднести до 30-х р. 16 ст. Відоме ім'я львів. майстра Єська, який 1538 друкував з різьблених дощок «колтрини» — великі папер. аркуші із зображенням святих. У 16–18 ст. Г. в Україні була пов'язана з оздобленням стародруків. У 16 і 17 ст. це була здебільшого Г. на дереві — дереворіз (дереворит, ксилографія) — Г. високого друку, яку можна друкувати разом з текстом. Визнач. майстрами дереворізу були Памво Беринда (працював у Львові, Києві у 1-й третині 17 ст.), Ілля (працював у Львові та Києві у 30–60-х рр. 17 ст., залишив понад 500 дереворізів, зокрема цикл оригін. іл. до «Патерика Печерського», видрукуваного у Києві 1661), Н. Зубрицький (майстер дереворізу і офорта, працював у Львові, Києві і Чернігові; йому належать 67 ілюстрацій, виконаних у техніці офорта до філос.-мораліст. твору «Іфіка ієрополітика», К., 1712). Г. на металі з'явилася в Україні 1615, тривалий час не роз-

вивалася через труднощі її друкування у книзі разом з текстом. Здобутки у Г. наприкінці 17 — поч. 18 ст. пов'язані з творчістю граверів на металі Олександра і Леонтія Тарасевичів (отримали ґрунтовну підготовку за рубежем), І. Щирського, І. Мігури, Д. Галяховського, А. Козачківського, Г. Левицького та ін. Твори цих майстрів виконані на рівні світ. взірців, стали вершин. досягненням укр. класич. Г. У 18 ст. Г. на металі переважала (мідьорит, офорт та ін. техніки глибокого друку). Наприкінці 18 — поч. 19 ст. у царині графіч. творчості в Україні сталися істотні зміни. Монастир. друкарні, навколо яких групувалися гравери, поступово занепадали. З'являлися приватні друкарні, де утверджувалася світська тематика. Г. на дереві і металі поступилася літографії. Винайдена 1796 праз. артистом і драматургом А. Зенефельдером як вид плоского друку з літографіч. каменю або цинк. пластини, ця техніка швидко набула поширення в багатьох країнах Заходу і Сходу. Її опанували в Україні — у Львові (1822), Миколаєві (1828), Одесі (1829), Києві і Харкові на поч. 30-х рр. У цій техніці працювали в Україні А. Ланге, М. Башилов, І. Соколов, К. Трутовський, О. Сластін, І. Сажин та ін. Тематикою їхніх творів були здебільшого пейзаж, істор. і побут. жанри, портрет. Поряд із літографією відроджується менш трудомістка, ніж різцева Г. на металі, техніка офорта. У цій техніці 1840 В. Штернберг виконав фронтиспис до 1-го видання «Кобзаря» Т. Шевченка. Офорти виконували у 19 ст. також Л. Жемчужников, М. Мурашко, М. Самокиш та ін. Визначна роль у розвитку Г. в Україні 19 ст. належить Т. Шевченку. Він володів дереворізом, різцевою Г. на сталі, акватинтою, гальваноакустиком і офортом. Т. Шевченко планував видати кілька випусків офортів, присвяч. історії України. На обкладинці 1-го вип. Г. під назвою «Живописна Україна» митець повідомляв, що у наступних буде вміщено пейзажі Чигирин, Батурина, Суботова, зображення Покров. січової церкви, твори на істор. та побут. тематику — «Іван Підкова у Львові», «Сава Чалий», «Павло Полуботок», «Семен Палій у Сибіру», «Похорони нареченої», «Перезва», «Ой ходив чумак сім років до Дону», «Жнива». На жаль, цей грандіоз. задум не був здійснений. 1844 вийшов 1-й випуск з офортами: «Дари в Чигирині 1649 р.», «Казка (Повернення з солдатчини)», «Судна рада», «Старости», «Видубицький монастир» і «У Києві». За твори у галузі графіч. мистецтва Т. Шевченко на заг. зборах С.-Петербур. АМ 1860 удостоєний звання академіка Г.

20 ст. у мистецтві Г. позначено своєрідними, часто суперечливими, рисами. З'являється цинкографія — мас. фотомех. спосіб виготовлення друкар. форми з рельєф. друкуємими елементами для репродукування

цих творів на папері, картоні або подібних до них матеріалах. Це робилося без участі авторів творів. Використовували також геліографію та фототипію. Художники прагнули мати твори естампні, виготовлені й відтворені власноручно. Упродовж 20 ст. вони вдавалися до давніх, але менш трудомістких, ніж різцева Г. на металі, ручних технік — Г. на лінолеумі, на дереві, в літографії, офорті, акватинті, мецо-тинто та ін. Користуючись цими, а також деякими новими репродукц. техніками, укр. митці у 20 ст. створили числен. корпус Г., які увійшли до кращих надбань вітчизн. образотвор. мистецтва. Серед граверів 20 ст. відзначається творчість [О. Кульчицької](#). Значні заслуги в розвитку укр. Г. у 20 ст. належать художникам [В. Касіану](#), [М. Дерегусу](#), [О. Пащенко](#), [В. Мироненку](#), [З. Кецулу](#), [О. Данченку](#), [С. Караффі-Корбут](#), [І. Крислачу](#), [С. Адамовичу](#), [Г. Якутовичу](#), [В. Юрчишину](#) та ін. митцям, які забезпечили укр. Г. високий темат. і худож.-профес. рівень. У 80–90 рр. в укр. Г. відбувалися стиліст.-образні зміни, набувала поширення думка про те, що у мистецтві слід надавати перевагу не змістовній, а формотвор. виразності твору. Серед граверів, які створили цікаві естампи і взірці книжк.-журнал.

ілюстрації, — [А. Чебикін](#), [М. Стороженко](#), [М. Яців](#), [І. Остафійчук](#), [Є. Безніско](#), [М. Безпальків](#), [Б. Сорока](#), [Б. Пікулицький](#), [Р. Романишин](#), [І. Григор'єв](#), [В. Перевальський](#).

Рекомендована література

1. Січинський В. Історія українського граверства XV–XVIII ст. Л., 1937;
2. Кристеллер П. История европейской гравюры XV–XVIII века. Москва; Ленинград, 1939;
3. Запаско Я. Мистецтво книги на Україні в XV–XVIII ст. Л., 1971;
4. Логвин Г. Н. Гравюра українських стародруків. К., 1990;
5. Шпак О. Українські народні гравюри XIX століття зі села Плазова // Зап. НТШ: Пр. Комісії образотвор. та ужитк. мистецтва. Т. 268. Л., 2004;
6. Його ж. Українська народна гравюра XVIII–XIX століть. Л., 2006.

[Я. П. Запаско](#)

Бібліографічний опис:

Гравюра / Я. П. Запаско // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-26799>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).